

ORNITHOLÓGIA.

Kabafajaink meghatározási kulcsa.

A kabák, vagy bagolyhékák (Circi) igen nehezen megkülönböztethetőeknek tartatnak fajok szerint egymástól, minthogy kor és ivar szerint rendkívüli változékonyságnak vannak alávetve tollazatuk színére nézve, — másrészt pedig nagyságban igen megegyeznek egymással — s végül, mert a színezetbeli variációk majdnem ugyanazonosak minden fajnál. Ennélfogva természetesen csupán a tollszínezetre támaszkodva, sokszor még a legavatottabb ornithológus sem igazodhatnék el teljes biztossággal a fajok determinálásánál, ha egyéb útbaigazító rendelkezésre nem állana s ezt némely morfológiai és konstans színbeli sajátosságban fel nem találná, melyek figyelembe vételével azután játékká válik részére, de sőt még a kevésbé avatott műkedvelőknek is, az egyes fajoknak s ivarjainak felismerése, illetve biztos meghatározása. Hanem még ma is ritka az oly ornithológus, mely a kabafajokat illetőleg teljes avatottsággal képes a fajok determinálása körül eligazodni s a fajok szerint való jellemző bélyegeket, mint állandó karakterjegyeket, pontosan ismerné; a vadászok közt meg alig akad egyetlen egy is ilyen. Pedig az egész dolog — mondhatnám — játék és távolról sem olyan komplikált valami, mint a minőnek talán látszik ez, a mi az alábbiakból ki fog tűnni.

Hazánkban a bagolyhékának, vagyis régi magyar nevük szerint (a hogy a sárréti és ecsediláp környéki vadászok, halászok nevezték): kabák-nak, ezen talán egy kissé különösen hangzó technikus terminust a kobak vagy kabokra emlékeztető nagy fejüktől véve, négy faja és egy fajtája, vagy alfaja fordul elő, u. m.:

1. a sárgafejű (Circus aeruginosus),
2. a fekete (C. var. (?) unicolor),
3. a fehér (C. cyaneus),
4. a kékes (C. pygargus [cineraceus] és
5. a csikosfarktövű kaba (C. macrurus [pallidus]).

A két első alaktól egyelőre eltekintve, a három egymásután következő fajt fogom elsőben is tárgyalás alá venni, minthogy tulajdonképen ez a három faj áll egymással oly rendkívüli hasonlósági viszonyban; — ellenben a C. aeruginosus és unicolor, tolluk színezeténél fogva, egészen elütnek e csoporttól s azonnal teljes biztossággal megkülönböztethetők minden más Circus alaktól.

Általános, illetve közös megkülönböztetési jegyet képez ezeknél a fajoknál — a nemet (Genus) jellemzőleg — a bagolyszerű, tömzsi kabakfej a szemeket többé-kevésbé éles kinyomatokban körülvevő bagolyszerű tollkoszorúval; továbbá a

sohasem egyhangú vagy komor, ellenben mindig élénk, illetve sok tekintetben kirívó színű tollazat, mely igen lágy, finom és selymes, mint a baglyoknál. Szárnyuk nagy, hosszú, valamint a farkuk is; úgy szintén alszáraik (csüdek) is igen hosszúak (magasak), mintegy a mocsárok, kopolyákban gázlásra alkotvák, a mire életfeltételükből kifolyólag tényleg utalva is vannak.

Tollazatuk színét illetőleg, a szükségtelen töviről-hegyire való részletezést mellőzve, csak a következő színbeli sajátságait hozom fel:

Fiatal Circus cyaneus.

a) A teljesen kiszínezett idősebb hímek teste fölül többé-kevésbé világosabb vagy sötétebb hamuszürke, illetve ezüstszürke az igen véneknél (C. cyaneus et macrurus); némelyek azonban majdnem galamszürkék (C. pygargus). Nagy evező-vagyis vezértollaik feketék. Alrészök selyemfényű hófehér, némi kevés (kisebb) foltozással, vagy színes pettyezéssel és karcokkal a begyen és hason, melyek a korral egyre fogynak, végre majdnem egészen eltűnnek, vagy csak alig kivehető (halványan elszínesedett) szórványos karcok alakjában tűnnek föl. Farkuk fölül egyszínű szürke, vagy világosabb alapon széles szürke keresztcsávokkal, vagy ugyanily színű nagy foltokkal rakott s

ugyancsak minden egyes farktoll külfoszlánya is szürke, míg a tollak belső, széles zászlaja alul-felül nagyjából hófehér, úgyszintén a felső farkfedő-tollak (farcok) is.

b) A fiatal hímek, valamint a fiatal és öreg nőstények, mely utóbbiak sohasem öltik föl a kinőtt hímek leírt tollruháját, színezetben mindhárom fajnál egymáshoz hasonlítanak. Főleg sötét alapszínűek, többé-kevésbé élénk (vagy elfakult) rozsdasárga, illetve rozsdás színű tollszegésekkel s csúcsfoltokkal tarkázva, — míg testük alrészén a rozsdaveres, illetve sötét agyag vagy egyöntetű rozsdasárga szín dominál, több-kevesebb hossz-

A másik fajok nagy szárnytollai hosszúság tekintetében más arányúak.

Meg kell még emlékezni e fajnál a felső farkfedők színéről, melyek az öreg példányoknál *tiszta fehérek* (minden makula nélkül valók); ellenben a fiatal hímek egyes farkfedői elmosódott kis, a nőstényeknél azonban többnyire nagy alakú (hársfalevél formájú) rozsdaveres folttal jegyezték. — A másik fajoknál ezek a jegyek más alakúak.

Csikosfarktövis kaba (Circus macrurus). Fiatal ♂.

folttal tarkálva. Farkukat széles sötét szalagok, illetve sávok keresztezik alul-felül s minden egyes farktolluk színes alapszínű. Farcokjuk többnyire tiszta fehér alapszínű, — azonban az ezen előforduló pettyek, vagy csíkok a fajokra nézve igen jellemzők.

Az általános jellemzés tekintetéből imént elmondottak teljesen elégségesek; azért már most rátérhetünk a fajok diagnosztikájára.

I. *Circus cyaneus* L. Ennek a fajnak úgy a fiatal, mint az öreg példányait (hímeket és nőstényeket egyaránt) biztosan felismerhetni arról, hogy:

5-ik nagy szárnytollának (vezértollának) külső szegélye öblözetesen bekeskenyült (szűkített v. kímetszett) s a 4-ik evezőjének belső (és külső) zászlaja is beöblösödéssel bír (kímetszett), holott ezek a jegyek a másik fajoknál nem fordulnak elő.

Bár ezek a jegyek feltétlenül elégségesek e faj csalthatatlanul biztos meghatározásához, mégis felemlitem még a következőket:

3-ik vezértolla szembenőzően hosszabb az 5-iknél, de a 4-ikhez igen közel áll, ezek kb. vagy majdnem egyenlők, de a 4-ik valamivel mégis hosszabb, ez a leghosszabb.

II. *Circus pygargus* L. [*cineraceus* Bp.] Ennek a fajnak biztos ismertető jegyét mindkét ivarnál és minden korban az képezi, hogy:

1-ső evezője belfoszlányának (zászlajának) szög alakú kímetszése s a 2-ik evezője külszegélyének öblös beszűkülése szembenőzőleg igen távol esik e tollak tövét takaró szárnyfedőtollak hegyétől (azok által nem fedetik), holott a másik fajoknál fedve vannak, vagy legfeljebb 1-ső evezőjük belső kímetszése búvik ki egy kissé (sohasem nagyon feltűnő módon) a fedőtollak alól; 2-ik evezőjük külső kímetszése (a beöblösödés) azonban mindig rejtve van.

A vezértollaknak egymással való hosszúsági arányai s kímetszései e fajnál mint morfológiai, illetve faji karakterjegyek, alig jöhetnek tekintetbe, mert a következő fajával (jelentéktelen eltérésektől eltekintve) azonosak. Hanem különös ismertető jegye még e fajnak, hogy felső farkfedői a vénéknél világos szürkék (♂), vagy pedig tiszta fehérek (♀), egyes tollak végén igen finom fekete karczczal (gerinczvonás) és némelyiken homályos foltocskával. — Jellemző még e fajra nézve, hogy — eltekintve a fiataloktól — farkfoltjai igen nagyok

szabályos alakúak s a szélső tollakon igen élénk (vér- vagy rozsdaveres) színűek.

III. *Circus macrurus* Gm. [*pallidus* Bp.] Ez a közönséges *Circus* fajunk azáltal különböztethető meg az előbbtől (a *C. cyaneus*sal lehetetlen összetéveszteni), hogy *nem bír azokkal a karakterjegyekkel*, melyek az előbbinél említve voltak. Az 1-ső és 2-ik evezők *kimetszései* ugyanis, minthogy e faj rövidebb szárnyú az előbbinél, *nem nyúlnak ki a szárnyfedők alól*, hanem azok által fedve vannak, legfőleg az 1-ső lebel kimetszése kerül egy kissé a fedők csúcsa fölé. Jellemző még, hogy felső farkfedőtollai *keresztcsíkosak* már a fiataloknál is, bár ezeknél még halványan (elmosódottan) tűnnek elő és mindig rozsdásszínűek. Ellenben az öreg példányok e csíkolásai nem színesek, ellenkezőleg sötét hullámvonalak alakjában tűnnek elő, illetve keskeny keresztzalagokat képeznek és azonnal szembetűnnek.

Két utóbbi fajnál utbaigazítóul szolgálhat a fiatal példányokra vonatkozólag, hogy ezek alrészén az egyöntetű, rajzolatokkal kevésbé gazdagon, sőt gyakran csak szórványosan tarkált alapszín, míg a *C. cyaneus* alaknál inkább a rajzolatokkal gyakran szinte túlhalmozott alakrész a jellemző.

A következő két *Circus* alak tollszínezete annyira sajátlagosan jellemző, hogy erről első tekintetre felismerhetők s a legnagyobb tájékozatlanság mellett sem téveszthetők össze a másik fajokkal.

IV. *Circus aeruginosus* L. Ez a faj nyelvukat tekintetében anatómiailag is eltér amazoktól, amennyiben sokkal hosszabb nyelve (illetve nyelvtöve) van. Fő ismertető jele azonban a színezete s különösen minden korban *egyszínű (szalag és foltok nélküli) farka*, — továbbá — *világossárgás, vagy sárgásfehér (esetleg túlnyomóan fehér) feje és torka*. Ezenkívül jellemzi még e faj példányait a *túlnyomóan sötét, barnás fő színűk*.

V. *Circus unicolor* Radde. Ez a még kétes forma is előfordul nálunk. Testnagyság tekintetében valamivel (legalább a him) kisebb, gyengébb az előbbinél s abban különbözik amattól, hogy *fiataljai egyszínű sötét, illetve pörköltkávé-barnák a fejjel és torokkal együtt, legfőleg a tarkóban van egy kevés sárgás (v. rozsdás) tollacska s esetleg a fiatal nőstények fejetején egy levélidomú rozsdás folt*. Dr. Lendl Adolf dermo-

plastikai laboratóriumában jelenleg is van egy tipikus példány e formából (honi példány), mely teljesen *egyszínű sötét kávébarna, csak a farka halványszürke*. A *tiflisi* muzeum tipikus példányai is hazánkból kerültek (két darab).

Még nincs eldöntve, hogy ezen — *Radde*, a Tiflisi muzeum igazgatója által kreált¹⁾ — forma individualitás-e csupán, vagy pedig önálló faj, avagy fajta (subspecies)? — Úgy látszik azonban, hogy ennél a formánál aligha mégis egyéni elváltozással van dolgunk. Én hazánk délvidékén elég gyakran lőttem; a horgosi tó körül (Csongrád vm.) augusztus és szeptember hónapokban mindig megjelenik s gyakran kerül puska elé és ezek mind ilyenek, t. i. egyszínűek: fejük, torkuk sötétbarna. Fészekaljakat is láttam már e formából, melyek teljesen sötétbarna fiókokat tartalmaztak. A halászok azt állítják, hogy ez a madár avas törek-nádcsonon fészkel, míg a tipikus *C. aeruginosus* faj vízben álló bokrokra rakná fészket.

Az *unicolorra* vonatkozólag *Floericke* említi, hogy Transkaspiában túlnyomóan ilyeneket lőtt. *Chernel* idevágólag a következőket írja: »Nálunk szintén több ily példányt láttam már s *Almássy Gy.* barátom gyűjteményében van is belőlük. Egy a velenzei tavon 1892-ben lőtt s a Nemzeti Muzeumban levő példány annyiból érdekes, hogy a rozsdás szín a fej hátulsó részén a nyakszirt táján némileg a homlokra mutatkozik csupán, különben az egész madár sötét kávészínű.«²⁾

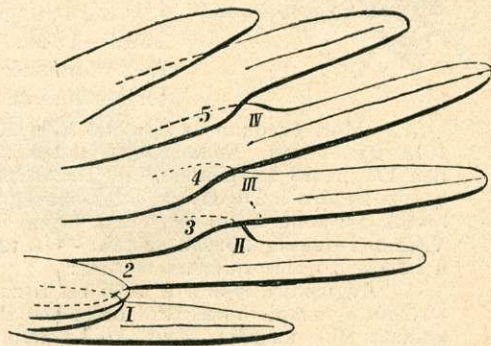

A fekete kaba (*Circus unicolor* Radde) ♂.

Ezek után még a *Circus* fajok meghatározása körül való biztosabb eligazodhatás végett, a kevésbé avatott vizsgálók kedvéért az alábbi kulcsot foglalom össze:

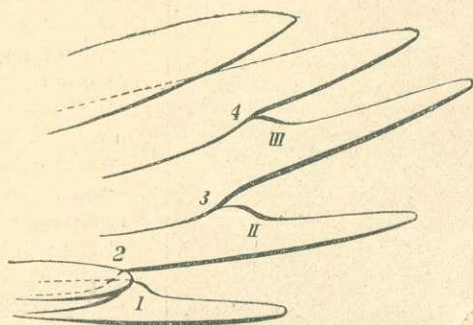
¹⁾ „*Ornis caucasica*“ Kassel 1884., pag. 107.

²⁾ „*Magyarország madarai*“, Budapest, 1899. pag. 385.

Circus cyaneus szárnya.

1. *Circus cyaneus*. A 3-ik és 4-ik lebel³⁾ kb. vagy majdnem egyenlő, ezek a leghosszabbak, de a kettő közt gyakran a 4-ik a leghosszabb. A 4-ik mindkét foszlányán, az 5-ik csak kívül kimetszett. Szárnyak alatt övek nélkül (öreg ♂). Az 1-ső lebel belső kimetszése kibúvik a fedőtollak alól. Szárnyak alatt (másodrendű evezők) három elmosódott szürke szalag (fiatal ♂ és ♀). Szárnyaljövek nélkül (öreg ♂). Szélső farktoll szélesebb (mint a két utánkötvetkezőnél), szabálytalan alakú, rövid szürke foltokkal (öreg ♂). Felső farkfedők tiszta fehérek (öreg ♂ és ♀), vagy pedig gyéren pettyezetek (fiatal ♂) avagy nagy hársfalevél alakú foltokkal jegyezvék (fiatal ♀). Gatyák egyszínűek, fehérek (öreg ♂ és ♀).

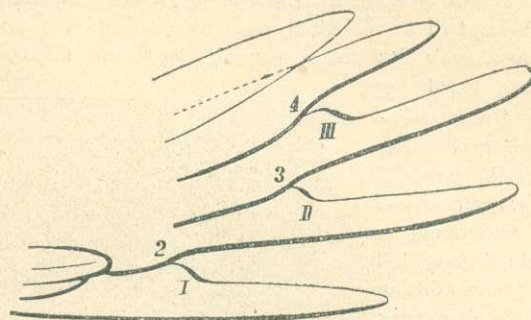

Circus macrurus szárnya.

2. *Circus macrurus*. A 4-ik lebel majdnem akkora hosszú, mint a 3-ik, ez utóbbi azonban valamivel mindig hosszabb, ez a leghosszabb. Belül és kívül csak a 3-ik, csupán kívül csak a 4-ik lebel kimetszett. Szárnyak alatt övek nélkül (öreg ♂). Az 1-ső lebel belső kimetszése rejtve van, vagy csak igen kevéssé áll ki. A nagy evezők befoszlánya alul halvány-sárgás (krémszínű), szürkés fuvalommal és fekete kereszt-sávokkal. A másodrendű evezőkön három átfutó szalaggal (öreg ♀). A fiatal hímek és nőtények sok szárnyalj-övvel s krémszínű fuvalom-

³⁾ A szárnyrajzokon a római számozás a lebelk belső, az arab számok azoknak külső kimetszésére vonatkozik.

mal; a test alrész egyfolytonosságú élénk (virítós) színnel festett; kevés rajzolat (fiatal és öreg ♀); vagy pedig tiszta fehér alig pettyezve (öreg ♂). Külső farktoll keskenyebb, harántos keskeny (szürke) keresztfoltokkal (öreg ♂). Farktő (farkfedők), fehér, hamuszürke sávokkal (öreg ♂), vagy bunkóalakú nagy rozsdás foltokkal (♀). Gatyák egyszínűek, fehérek (öreg ♂).

Circus pygargus szárnya.

3. *Circus pygargus* L. A 3-ik lebel a leghosszabb, ez mindig jóval felülmúlja a 4-ik lebel hosszát. Ezek kimetszései mint az előbbinél. A szárnyak alatt feltűnő két, párhuzamosan haladó, széles fekete szalag; felül a szárnyon (a másodrendű evezőkön) egy széles fekete szalag fut át (öreg ♂). Szélső farktoll igen széles, de szabályos alakú rozsdás (v. vérvörös) kereszt-sávokkal (a fiataloknál). Felső farkfedők majd világoszürkék (öreg ♂), majd pedig tiszta fehérek, egyes tollak végén igen finom fekete gerinczarcokkal s némelyiken homályos foltoskával (idősebb ♀). Torok és mell hamuszürke; gatyák fehérek, vöröses sávokkal és foltokkal (öreg ♂). Az 1-ső lebel belső s a 2-ik lebel külső kimetszése távol esik a szárnyfedők csücsétől.

A *C. aeruginosus* és *unicolor* jegyeit eléggé részletesen ismertetvén, feleslegesnek tartom ezekre még egyszer vissza térni.

Lakatos Károly.

Egyleti élet.

Hazánkban Szegeden van az ország egyik legrégebb s valóban *mintaszerű* vadász - egyesülete. Hogy az az egyesület mennyire a nemes sport színvonalán áll s mit lehet igazi szakértelemmel s odaadó ügyszeretettel elérni, annak bizonyosságául álljon itt az egyesület igazgatójának hozzánk beküldött, egész tartalmában igen érdekes, kiváló szakemberre valló »igazgatói jelentése« az elmúlt 1899—1900. vadászati évről, melyet mintaszerűségénél fogva egész terjedelmében ezennel közzé adunk:

»Múlt évadban az egylet 5 körvadászatot tartott, melyen 1013 nyúl esett. A körvadászatokra 353 frt bevétel ellenében 171 frt 26 kr. kiadás volt. Tiszta haszon 181 frt 74 kr. Egy körvadászatra a Diana Vadász-Társaság tagjait testületileg meghívtuk, viszont a mi egyletünk tagjai is részt vettek a Diana Vadász-Társaság körvadászatán. — A terület beosztására nézve a következő előterjesztést teszem:

Augusztus 15-étől a tápéi rét tiszamenti kubikja és belső területe a makói országúttól balra eső Porgány érig vadászható galamb, fűrj, kacsára. Aug. 26-tól nyúlra és fácánkakasra is. Nem szabad vadászni: az összes feketéken; a tápéi réten a makói országúttól jobbra eső síkon, a marosmenti kubikokon

és ártéren, végre a tápéi komptól jobbra eső tiszamenti kubikokon.«

Szeptember 23-án az egész tápéi rét lezárul és a fekete, baktó-macskási töltéstől a Tiszáig eső része szabadul fel. Október 14-től a fekete másik fele is (a dorosmai műúttól a baktó-macskási töltésig) és a tápéi rét belső része szabadul fel nyúlra, fogolyra és fácán-kakasra stb. Kubikok és árterek letiltva maradnak.

Fent kitézött napok az időjáráshoz képest az igazgató belátása szerint kevés eltéréssel módosíthatók.

A vadállomány kitűnőnek mondható.

A múlt évadban hetenként kétszerre megszorított vadászat és az enyhe télutó következtében a nyúl nagy állományra szaporodott fel. Fogoly kevés van. De a tavalyi állományhoz képest a fogoly is szaporodott, különösen a tápéi réten.

Fűrj — mint 4—5 év óta általában mindenütt — nálunk is kevés lesz.

Ez évben nem volt egy társas összejövetelünk se, a körvadászatokat kivéve. Indítványozom, hogy a Hubertus tiszteletere tartandó hajtáson terítékre kerülő azon fácánok, a melyek a tagok között kiosztandó 1—1 drbon felül maradnak, közös vacsorára fordíttassanak.

Fácán a múlt évadban körülbelül 80 drb. került terítékre.

Márczius 9-én 11 drb, 12-én 15 drb. fácánt eresztettünk ki a marosmenti kubikokon. Kémenczy K. tagtárs volt szíves a vadöröket ebbeli működésükben ellenőrizni.

A fácánost kellő védelemben és gondozásban részesítettük. F. év május havában a Tisza árja elborította a marosi kubikokat is a kisteleki járógig; az itt lévő fácánfészkek elpusztultak. Az innét kiszorult fácántyúkok második fészkeket a kubik és Maros közötti kaszálon rakták le.

Itt meg a június 5-én megkezdett kaszállással tették tönkre. 2 tyúk pusztult el ez alkalommal és 93 fácántojást,